

De Nederlandse soorten van het genus *Curimopsis* (Coleoptera: Byrrhidae)

Oscar Vorst

TREFWOORDEN

Faunistiek, verspreiding, determinatiekenmerken

Entomologische Berichten 68 (2): 53-58

Het genus *Curimopsis* behoort tot de familie der pilkevers (Byrrhidae), een naam die verwijst naar de lichaamsvorm van deze dieren. In deze bijdrage beschrijf ik de ontdekking van twee *Curimopsis*-soorten: *C. setigera* en *C. maritima*. Deze laatste werd in 2005 in enkele exemplaren verzameld op een dijk nabij het Zeeuwse Völckerdorp. *Curimopsis setigera* werd aanvankelijk verward met de tot voor kort enige bekende Nederlandse *Curimopsis*-soort: *C. nigrita*. De verspreiding en habitatvoorkeur van de drie Nederlandse soorten wordt besproken. Tenslotte wordt een nieuw kenmerk beschreven aan de hand waarvan ook de vrouwtjes op eenvoudige wijze op naam gebracht kunnen worden.

Inleiding

De Nederlandse naam van de familie Byrrhidae is pilkevers. Deze naam duidt op de afgeronde, ovale vorm van het lichaam van deze kevers. Wanneer zij verstoord worden trekken ze poten en sprieten tegen de onderzijde van het lichaam, vouwen de kop naar beneden en houden zich dood, waardoor de gelijkenis met een pil nog versterkt wordt. In Nederland is het aantal soorten pilkevers beperkt: tot nu toe waren er twaalf soorten bekend (Brakman 1966, Sterrenburg 1992, Sterrenburg & Brugge 1999), waarbij aangetekend dient te worden dat *Cytilus auricomus* (Duftschmid) tegenwoordig als synoniem van *C. sericeus* (Forster) wordt opgevat (Pütz 1998, Jaeger & Pütz 2006). Pilkevers zijn doorgaans trage bodembewoners die zich als larve en imago voeden met vegetarische kost, met name blad- en levermossen (Reichenbach 1845, Johnson 2005).

Met ruim 60 beschreven soorten is het genus *Curimopsis* Ganglbauer in het Palaearctisch gebied tamelijk omvangrijk (Jaeger & Pütz 2006). In Nederland werd recentelijk alleen *C. nigrita* (Palm) als inlands beschouwd (Sterrenburg & Brugge 1999). Daar kunnen nu twee soorten aan worden toegevoegd: *C. maritima* (Marsham) en *C. setigera* (Illiger). De Nederlandse vertegenwoordigers van het genus *Curimopsis* zijn eenvoudig te herkennen aan hun afmeting in combinatie met de aanwezigheid van loodrecht afstaande borstels op de bovenzijde van het lichaam. De enige andere Nederlandse byrrhide met dergelijk borstels is *Chaetophora spinosa* (Rossi). Deze laatste meet echter slechts 1,6 mm, terwijl de *Curimopsis*-soorten minstens 2,0 mm groot zijn. Overigens werden al deze soorten vroeger tot het zelfde genus gerekend, *Syncalypta* Dillwyn genaamd.

Een aanzienlijk deel van het *Curimopsis*-materiaal in de openbare collecties en enkele particuliere collecties werd bestudeerd. De resultaten worden hieronder per soort beschreven en kort toegelicht. Tevens worden aanwijzingen gegeven voor het onderscheiden van de drie inlandse soorten.

1. Een van de drie vrouwtjes van *Curimopsis maritima*, die verzameld werden te Völckerdorp (Zeeland). Foto: Theodoor Heijerman.
1. One of the three females of *Curimopsis maritima*, collected near Völckerdorp (province of Zeeland).

Gebruikte afkortingen

RMNH – Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden; ZMA – Zoologisch Museum Amsterdam; cJH – collectie J. Huijbregts, Leiden; cOV – collectie O. Vorst, Utrecht; cST – collectie Sj. Tiemersma, Wezep; cTH – collectie Th. Heijerman, Wageningen; Fr – Friesland, Gr – Groningen, Dr – Drenthe, Ov – Overijssel, Fl – Flevoland, Ge – Gelderland, Ut – Utrecht, NH – Noord-Holland, ZH – Zuid-Holland, Ze – Zeeland, NB – Noord-Brabant, Li – Limburg.

2. Dijk nabij Völckerdorp, vindplaats van *Curimopsis maritima*. Foto: Theodoor Heijerman.

2. Dike near Völckerdorp, locality of *Curimopsis maritima*.

Curimopsis maritima (Marsham)

Nieuw voor Nederland

Materiaal Ze Völckerdorp, Hogerwaardpolder, 26.viii.2005, 2 ♀, Vorst, 1 ♀, Heijerman (cOV, cTH; figuur 1, 9, 12).

Curimopsis maritima (figuur 1) werd tijdens een excursie van de Sektie Everts ontdekt op het zandige talud van een binnendijk bij Völckerdorp (figuur 2). De soort werd hier met de hand verzameld door het zorgvuldig op handen en knieën afzoeken van de bodem. Zoals vaak op dergelijke droge, grazige plaatsen was er onvoldoende bodemstrooisel aanwezig om de keverzeef te kunnen gebruiken.

De ontdekking van deze zuidelijke soort in Nederland kwam niet geheel onverwacht, aangezien het bekende areaal zich tot in het zuiden van Engeland uitstrekt (Paulus 1973, Johnson 1978). *Curimopsis maritima*, tot voor kort bekend als *C. striatopunctata* (Steffahny), kent een ruime verspreiding in het Middellandse-Zeegebied, van het Iberisch Schiereiland over Italië en Turkije tot in het noorden van Iran. In Noord-Afrika is de soort bekend van Marokko, Algerije en Tunesië. In het noordwesten heeft het areaal een uitloper over West-Frankrijk tot in Zuid-Engeland (Paulus 1973, Jaeger & Pütz 2006). In Duitsland ontbreekt de soort (Köhler & Klausnitzer 1998), en ook uit België is *C. maritima* niet bekend (Jaeger & Pütz 2006). De Nederlandse vindplaats is hiermee de meest noordelijke op het vasteland van Europa.

Over de ecologische voorkeuren van *C. maritima* is niet veel bekend. Fowler 1889 (als *Syncalypta hirsuta* Sharp) meldt hierover: "chalky places, at roots of grass and plants, in moss, &c.". Johnson (1978) bevestigt dit beeld en voegt hier nog aan toe dat de soort vooral voorkomt aan en in de nabijheid van de kust. Deze omschrijving lijkt zeker van toepassing op de Nederlandse vindplaats. Hier gaat het om de zuid-geëxponeerde helling van een zavelige, deels zandige dijk van enkele meters hoog in de nabijheid van de kust. De tamelijk ruige vegetatie werd voornamelijk gevormd door diverse grassen met daarnaast ondermeer kaasjeskruid (*Malva* sp.) en pastinaak (*Pastinaca sativa*). Op een enkele plek was de kale zandbodem recentelijk geërodeerd en vrijwel onbegroeid (figuur 2). Het handmatig afzoeken van de bodem leverde in totaal ruim 100 kevers op, behorend tot 40 soorten. Hieronder was een opvallend aantal minder gewone soorten: de loopkevers *Parophonus maculicornis* (Duftschmid),

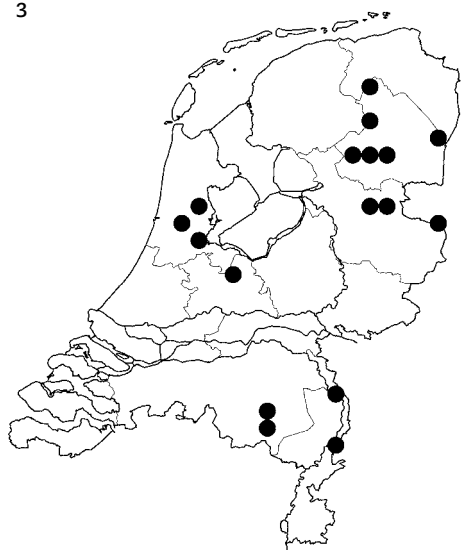
Ophonus puncticeps Stephens en *Microlestes maurus* (Sturm), de kortschildkevers *Sunius bicolor* (Olivier) en *Tasgius winkleri* (Bernhauer), de zwartlijf *Opatrum sabulosum* (Linnaeus), de bladspriet *Rhyssemus germanus* (Linnaeus), de bladkever *Cassida hemispaerica* Herbst en de snuitkevers *Trachyphloeus scabriculus* (Linnaeus) en *T. aristatus* (Gyllenhal). Zes van deze soorten zijn in hun voorkomen (vrijwel) beperkt tot Zuidwest-Nederland (de provincies Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg) en kunnen dan ook als thermofiel gekarakteriseerd worden. Hetzelfde gaat waarschijnlijk op voor *C. maritima*, die als zuidelijke soort aan de noordrand van zijn areaal ook een voorkeur voor xerotherme habitats zal hebben, zoals hier op een droge dijkhelling op het zuiden.

Onduidelijk is of het hier een recente vestiging betreft. Hoewel een revisie van het Nederlandse *Curimopsis*-materiaal geen andere vindplaatsen aan het licht bracht, kan zeker niet worden uitgesloten dat de soort in het verleden over het hoofd is gezien. De geringe afmeting, aangeboren loomheid en verborgen leefwijze, maken dit tot een lastig te verzamelen soort. Alleen met behulp van potvallen is de aanwezigheid van deze soort waarschijnlijk trefzeker vast te stellen.

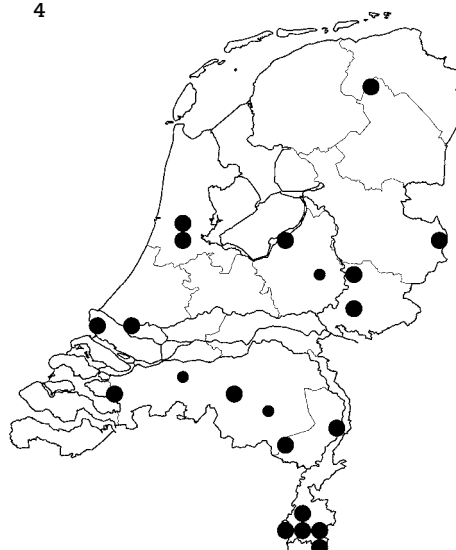
Curimopsis nigrita (Palm)

Materiaal Gr Ter Apel, Vloelvelden, 15.vi.2001, 1 ♀, Tiemersma (cST), Dr Ansen, Ijsbaan, 14.vi.1992, 1 ♀, Vorst (cOV, Cuppen *et al.* 1993; figuur 10, 13); Dwingeloose Heide, 11.vii.1991, 1 ♂, J. Cuppen (ZMA); Fochtelooërveen, 21.v.1990, 1 ♀, Sterrenburg (ZMA); Kraloërheide, 17.v.1961, 1 ♀, 15.vi.1963, 1 ♀, Biologisch Station Wijster (RMNH); Lieveren, 19.iv.1942, 1 ♀, Van Nidek (ZMA; Brouerius van Nidek 1944, als *S. paleata*); Wijster, 12.v.1942, 1 ♀, Beijerinck (RMNH), Ov Lattrop, Bergvennen, .iii.1997, 1 ♀ 1 ex, Sterrenburg (ZMA); Ommen, .vi.1916, 1 ♂, Veth (RMNH; Everts 1916, als *S. paleata*); Ibid., Beerzerveld, 31.v-6.vi.1997, 1 ♂, Huijbregts & Krikken (cJH), Ut Soest, Ewijkshoeve, 18.xii.1985, 1 ♂, Van Ee (ZMA), NH Amsterdam, 6.iii.1910, 1 ♂, MacGillavry (ZMA); Kwadijk, 't Vlot, 5-27.v.1984, 1 ♀, Brugge (ZMA); Zaanstad, Guisveld, 29.v.1983, 1 ♂ 1 ex, Kisjes (ZMA); Zeeburg, 22.v.1910, 1 ♀ 1 ex, Van der Vaart (RMNH, ZMA), NB Eindhoven, omgeving, 30.iv.1951, 1 ♂, Berger (RMNH); Heeze, 20.vi.1991, 2 ♀, Berger (RMNH), Li Belfeld, 20.vii.1985, 1 ♀, H. Peeters (RMNH); Bergen, De Hamert, .vi.1994, 1 ♀ 1 ex, Sterrenburg (ZMA).

3

4

3-4. Verspreiding van 3 *Curimopsis nigrita* en 4 *C. setigera* in Nederland. Kleine stippen = slechts waarnemingen van vóór 1900.

3-4. Distribution of 3 *Curimopsis nigrita* and 4 *C. setigera* in the Netherlands. Small dots = only records prior to 1900.

Curimopsis nigrita wordt door Sterrenburg nieuw gemeld voor de fauna op grond van veertien exemplaren van de Kraloërheide die met behulp van potvallen werden verzameld door het Biologisch Station Wijster in de periode 1961-1963 (Sterrenburg 1992). Later wordt nog een vondst van een ander heideterrein, de 'Ijsbaan' bij Ansen, gepubliceerd (Cuppen et al. 1993). Na een revisie van het Nederlandse *Curimopsis*-materiaal concluderen Sterrenburg en Brugge (1999), dat *C. nigrita* de enige Nederlandse vertegenwoordiger van dit genus is. Ten onrechte naar nu blijkt, want een groot deel van het Nederlandse materiaal behoort tot *C. setigera* (zie verderop).

Curimopsis nigrita is een soort met een relatief beperkt areaal: van de Britse Eilanden over Zuid-Scandinavië en het noorden van Midden-Europa tot in Polen, daarnaast het Alpengebied van Duitsland, Italië en Frankrijk (Paulus 1973, Johnson 1978, Lundberg 1995, Jaeger & Pütz 2006). In Duitsland is *C. nigrita* alleen bekend van een aantal noordelijke regio's en Beieren, waar de soort sinds 1950 niet meer werd waargenomen (Köhler & Klausnitzer 1998). In Engeland is het bekende voorkomen beperkt tot twee veenterreinen in South-west Yorkshire (Hyman & Parsons 1992). Uit België is de soort niet bekend (Jaeger & Pütz 2006).

In Nederland is *C. nigrita* ruwweg van een drietal deelgebieden bekend (figuur 3): de zand- en veengebieden in Drenthe en het noorden van Overijssel, het laagveengebied rond Amsterdam (inclusief de vindplaats bij Soest) en de zand- en veengebieden in oostelijk Noord-Brabant en Noord-Limburg. Opvallend is dat de soort tot nu toe zeker niet van alle ogenschijnlijk geschikte streken op de Pleistocene zandgronden bekend is. Zo ontbreken waarnemingen van de gehele provincie Gelderland en het westen van Noord-Brabant. Ook zijn er buiten Noord-Holland geen waarnemingen van laagveengebieden. De verbrokkelde verspreiding in Nederland en het beperkte areaal doen vermoeden dat het dispersievermogen van de soort niet erg groot is.

Curimopsis nigrita lijkt een typische bewoner van veenbodems te zijn. Zo gaf Palm (1934) bij de beschrijving van deze soort al aan: "auf bepflanzten Moorboden bei Holmen" en verder "Hansen sah .. die Art auf schwarzem, feuchtem Moorboden kriechen; grosse, alte Zweige von *Calluna vulgaris* lagen verstreut auf dem Boden, der sonst unbedeckt war". Hij beschouwt dit als opmerkelijk, omdat de hem bekende verwante soorten op zand- en kiezelbodems leven (Palm 1934). Horion (1955) noemt de soort tyrphobiont en vermeldt ook nog: "Vielfach aus *Sphagnum* gesiebt". Ook in Engeland is de soort met veenbodems geassocieerd; het voorkomen is hier beperkt tot twee, deels vergraven, veenterreinen (Hyman & Parsons 1992, Johnson 1978). De bekende Nederlandse verspreiding (figuur 3) lijkt in

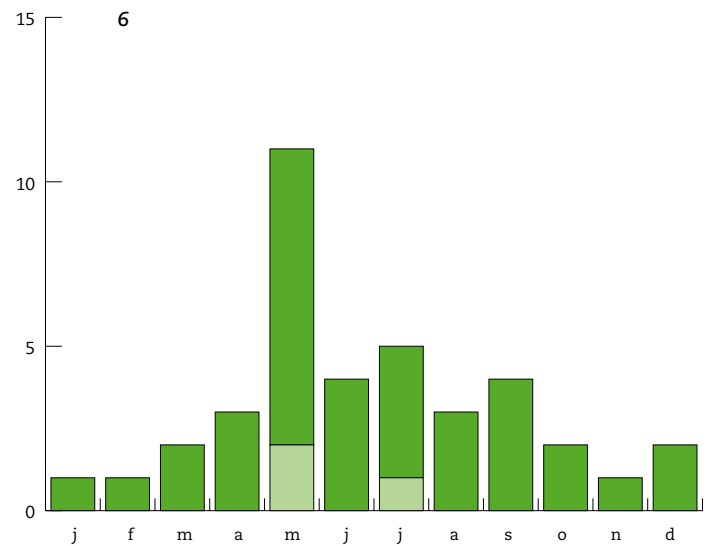
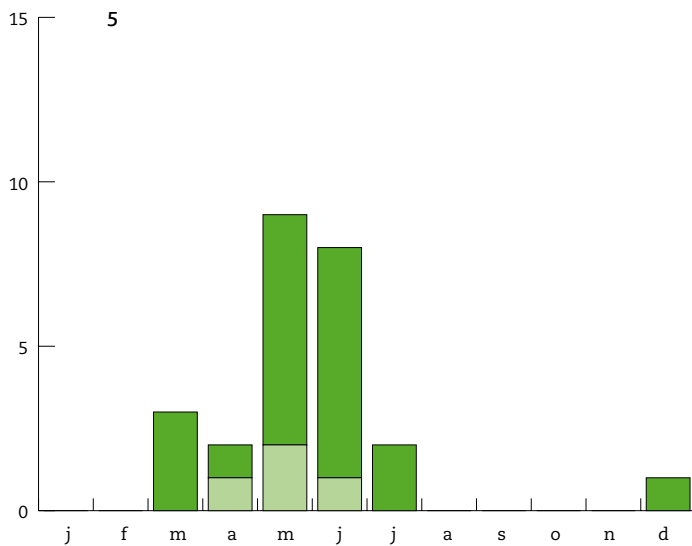
overeenstemming met het tyrphobiont karakter van deze soort. Voorzover na te gaan, lijkt het bij veel van de genoemde vindplaatsen om veen- dan wel vochtige heidegebieden te gaan (zie onder 'materiaal'). De conclusie van Sterrenburg en Brugge (1999), dat *C. nigrita* een veel bredere ecologische amplitude heeft, en ook te vinden is aan bijvoorbeeld beekoevers en in vochtige duinvalleien, is onterecht en het resultaat van een onjuiste interpretatie van de Nederlandse soorten.

Curimopsis nigrita werd vooral verzameld in de maanden maart tot en met juli, waarbij de meeste exemplaren uit de maanden mei en juni stammen (figuur 5). Eén exemplaar stamt uit december. Vrouwtjes met eieren werden verzameld op 19 april (één ei), in de maand mei (twee maal twee eieren) en juni (vier eieren).

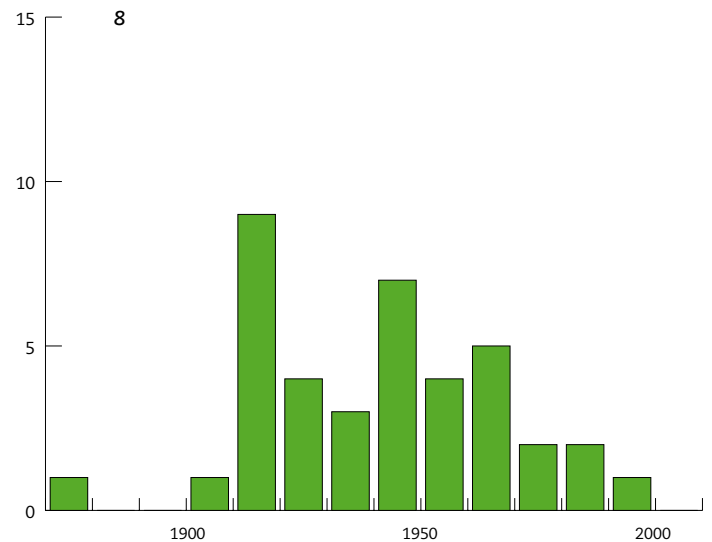
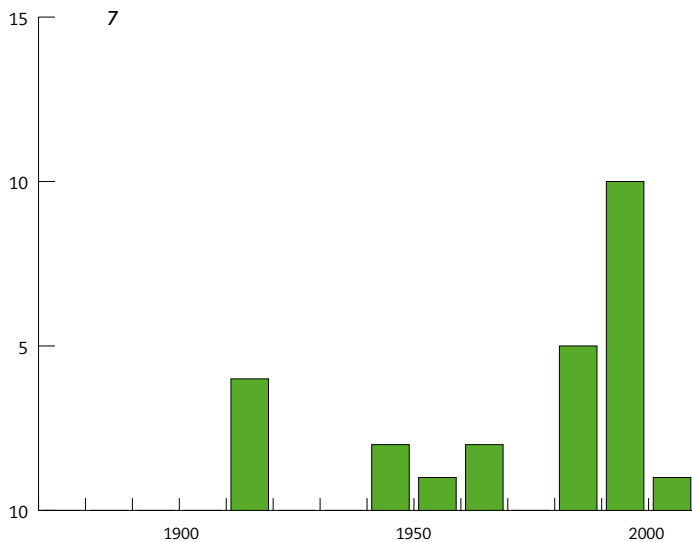
Curimopsis setigera (Illiger)

Nieuw voor Nederland

Materiaal Dr Lieveren, 19.iv.1942, 1 ♀, 9.v.1942, 3 ♀, 31.v.1942, 2 ♀, Van Nidek (ZMA; Brouerius van Nidek 1944, als *S. paleata*), Ov Dene-kamp, .v.1918, 1 ♂, Kerkhoven (RMNH), Ge Apeldoorn, 1 ♂, Kerkhoven (RMNH-Everts; Everts 1915b, als *S. paleata*); De Steeg, .vii., 1 ♀, Van der Hoop, det. A. Pütz (RMNH-Everts, Everts 1887, als *C. setosa*); Doetinchem, Slangenburger, 6.vii.1917, 1 ♀, MacGillavry (RMNH-Everts); Harderwijk, 22.v.1948, 1 ♂, Tolman (ZMA); Zutphen, .iii.1914, 1 ♀, Kerkhoven (RMNH), NH Amsterdamse Bos, 29.ix.1961, 1 ♂ 1 ex, Nonnekens (ZMA; Nonnekens 1965, als *S. paleata*); IJpolder, 1 ♂ 2 exx, 17.vii.1953, Van Heijnsbergen (ZMA), ZH Oostvoorne, 4.iv.1964, 1 ♂, Van der Krift (RMNH); Ibid., Groene Strand, 18.x.1982, 1 ♀ 1 ex, Vallenduuk (ZMA); Schiedam, .xi.1915, 1 ♂, Van der Hoop (RMNH-Everts), NB Bergen op Zoom, .vi.1920, 1 ♂, Kerkhoven (RMNH); Breda, 12.ii.1877, 1 ♀, Heylaerts (RMNH-Everts); Eindhoven, 1 ♂, Berger (RMNH); Oisterwijk, .iv.1914, 1 ♀, MacGillavry (ZMA), Li Cottessen, .ix.1995, 1 ♂, Sterrenburg (ZMA); Epen, .i.1967, 1 ♂, Brakman (RMNH); Geulle, Maas, 15.ix.1932, 1 ♂, Valck Lucassen (RMNH); Gulpen, 4.vi.1971, 1 ♀, Blokland (RMNH); Maastricht, 22.viii.1930, Scholte (ZMA); Schin op Geul, 16.v.1932, 1 ♀, Van der Wiel (ZMA); Ibid., .xii.1966, 1 ♀, Brakman (RMNH); Slavante, 21.iii.1950, 1 ♀, Exc. St. Pietersberg (RMNH); Steijl, 1 ♂ 1 ♀ 4 exx, Veth (RMNH; figuur 11, 14); Ibid., 1915, 1 ♂, Berchmans (ZMA); Ibid., Maas, .xii., 1 ♀, Berchmans (RMNH-Everts; Everts 1915b, als *S. paleata*); Valkenburg, .vii.1908, 1 ♀, .vi.1911, 1 ♀, .viii.1914, 1 ♂, MacGillavry (ZMA); Ibid., 19-25.v.1920, 1 ♂, Van der Wiel (ZMA); Ibid., 23-25.v.1920, 1 ♂ 1 ♀, Nonnekens (ZMA); Weert, .vi.1914, 1 ♀, MacGillavry (ZMA; Everts 1915a, 1915b, als *S. paleata*); Zuid-Limburg, .viii.1970, 1 ♂, Berger (RMNH).

5-6. Aantal verzamelde exemplaren van 5 *Curimopsis nigrita* en 6 *C. setigera* per maand. Lichtgroene staven geven vrouwtjes met eieren aan.
5-6. Number of collected specimens of 5 *Curimopsis nigrita* and 6 *C. setigera* per month. Light green bars indicate females carrying eggs.

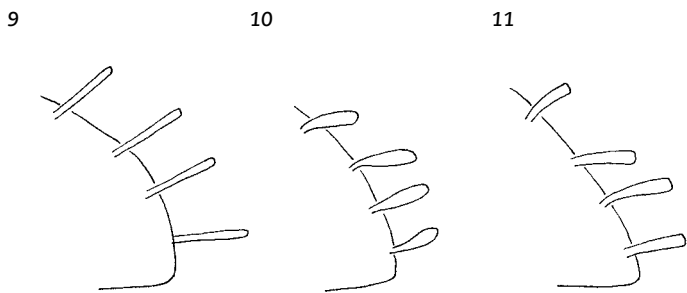
7-8. Aantal verzamelde exemplaren van 7 *Curimopsis nigrita* en 8 *C. setigera* per decennium.
7-8. Number of collected specimens of 7 *Curimopsis nigrita* and 8 *C. setigera* per decade.

In het eerste deel van Everts' *Coleoptera Neerlandica* wordt waarschijnlijk voor het eerst melding gemaakt van de ontdekking van *C. setigera* voor ons land (Everts 1898), op basis van het voorkomen in juni langs de Geul bij Valkenburg. Later wordt de soort nogmaals gemeld van Zuid-Limburg (Everts 1908) en van de omstreken van Maastricht of Valkenburg (Uyttenboogaart 1910). In 1915 publiceert Everts *S. paleata* Erichson van Weert als nieuw voor de fauna (Everts 1915a). Niet veel later komt hij tot de conclusie dat *S. setigera* een soort is die niet in Nederland voorkomt én dat al het inlandse materiaal tot *S. paleata* gerekend dient te worden (Everts 1915a, 1915b). Tot de hem bekende vindplaatsen horen dan: Amsterdam, Apeldoorn, Weert, Steijl, Valkenburg, Gronsveld en Houthem (Everts 1915b). Sindsdien wordt *S. paleata* nog bekend van Ommen (Everts 1916), zandgaten bij Lieveren (Brouerius van Nidek 1944), het Amsterdamse Bos (Nonnekens 1965) en Oost-Voorne (Schilthuisen 1982). Ook Brakman vermeldt *Syncalypta setigera* slechts voor het omliggende gebied, maar *S. paleata* als inlands, voorkomend in de provincies Drenthe, Overijssel, Gelderland, Noord-Holland, Noord-Brabant en Limburg (Brakman 1966). Sterrenburg en Brugge (1999) komen - terecht - tot de conclusie dat *S. paleata*

niet in Nederland voorkomt én dat al het materiaal tot *C. nigrita* te rekenen is. Dit laatste blijkt onjuist, want een groot deel van het door hen onder *C. nigrita* gerangschikte materiaal behoort tot *C. setigera*.

Het areaal van *C. setigera* beslaat grote delen van Midden-Europa en het zuiden van Fennoscandië, van de Britse Eilanden tot in Witrusland (Palm 1934, Horion 1955, Jaeger & Pütz 2006). In Duitsland is dit de algemeenste *Curimopsis*-soort, die van op een na alle regio's gemeld is (Köhler & Klausnitzer 1998). Uit België is de soort niet bekend (Jaeger & Pütz 2006). In Nederland komt *C. setigera* verspreid over het land voor, waarbij de concentratie van vindplaatsen in Zuid-Limburg opvalt (figuur 4). In de drie noordelijke provincies is de soort uitgesproken schaars en slechts van één vindplaats bekend.

Curimopsis setigera wordt beschouwd als een soort van minerale bodems, die in tegenstelling tot de meeste verwante soorten niet strikt aan oevers gebonden is (Palm 1934, Horion 1955). Palm (1934) noemt zand- en kiezelbodems, terwijl Horion (1955) daarnaast ook melding maakt van het voorkomen "...auf Lößboden, in Ziegeleien auf dem anscheinend kahlen, aber doch von feinen Algen und sonstigen Cryptogamen bewachsenen Boden".

9-11. Borstels op het halsschild van 9 *Curimopsis maritima*, 10 *C. nigrita* en 11 *C. setigera* (dorsaal aanzicht).

9-11. Pronotal setae of 9 *Curimopsis maritima*, 10 *C. nigrita* and 11 *C. setigera* (dorsal aspect).

Over de biotoopvoorkeur in ons land is weinig bekend. Een aanzienlijk deel van de waarnemingen uit het binnenland heeft waarschijnlijk betrekking op het voorkomen langs beek- en rivieroever, onder andere van Geul en Maas. Een aantal vondsten uit het westen van het land kan echter onmogelijk van stromend water afkomstig zijn: Amsterdamse Bos, IJpolder en Oost-Voorne. Op deze laatste vindplaats werd *C. setigera* verzameld op het Groene Strand, een vochtige voormalige strandvlakte.

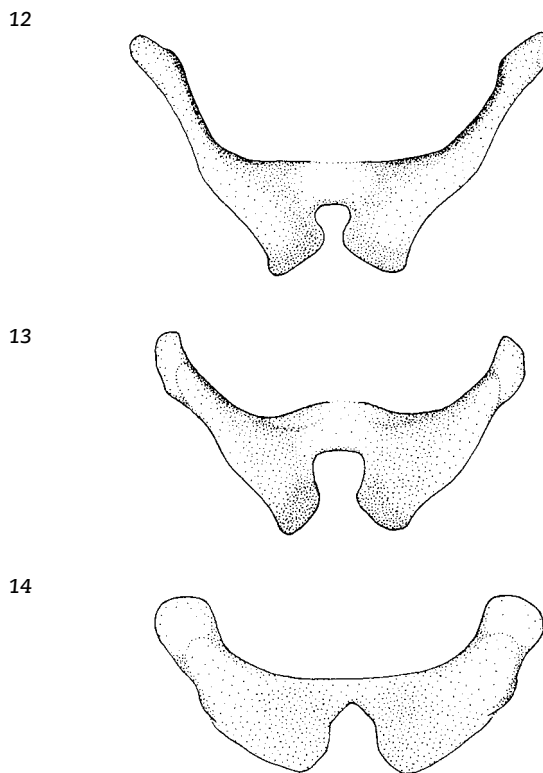
In Nederland werd de soort in alle maanden van het jaar verzameld, met een duidelijke piek in mei (figuur 6). Vrouwjes met eitjes werden gezien van 9 mei (vier eieren), 31 mei (zeven eieren) en 6 juli (zeven eieren). In tegenstelling tot *C. nigrita* lijkt *C. setigera* de laatste jaren minder gevangen te worden (figuur 7, 8). Ook het areaal lijkt geslonken. Zo werd de soort na 1966 alleen nog maar verzameld in Zuid-Limburg en bij Oost-Voorne. Mogelijk is de soort in de loop van de twintigste eeuw achteruitgegaan door de rigoureuze normalisatie van vrijwel alle beken en rivieren.

[*Curimopsis setosa* (Waltl)]

De eerste maal dat een *Curimopsis*-soort in de Nederlandse keverliteratuur opduikt is in Everts' ruilcatalogus van 1879, waarin *C. setosa* werd opgenomen onder de naam *Syncalypta setosa* (Everts 1879). In 1881 wordt de soort formeel als nieuw gemeld op grond van materiaal van Breda, in januari verzameld door Heylaerts (Everts 1881). In de naamlijst van 1887 wordt de datum van deze vondst in februari gewijzigd, ook wordt melding gemaakt van een nieuwe vindplaats: De Steeg, waar de soort in juli door Van der Hoop werd verzameld (Everts 1887). Brakman beschouwde beide vondsten als twijfelachtig en vermeldt voor de provincies Gelderland en Noord-Brabant een vraagteken bij deze soort (Brakman 1966). Sterrenburg en Brugge (1999) schrappen de soort voor de fauna omdat het materiaal tot *C. nigrita* zou behoren.

In de collectie Everts (RMNH) bevindt zich onder de naam *Syncalypta setosa* slechts één exemplaar, afkomstig van De Steeg (.vii., Van der Hoop). Dit exemplaar - een vrouwtje - waarover Everts (1887) berichtte, werd door de byrrhiden-specialist A. Pütz als *C. setigera* gedetermineerd (zie boven). Onder de naam *S. paleata* wordt in de collectie Everts een exemplaar bewaard dat op grond van de etiketgegevens waarschijnlijk aan de basis van de melding uit Breda staat (Breda, 12.ii.1877, Heylaerts). Het betreft een vrouwtje van *C. setigera*.

Curimopsis setosa is een alpine soort met een beperkte verspreiding; de recente Palaearctische catalogus noemt slechts Zwitserland en Italië (Jaeger & Pütz 2006). Köhler & Klausnitzer (1998) melden daarnaast het voorkomen in Beieren voor de

12-14. Voorlaatste tergiet van 12 *Curimopsis maritima*, 13 *C. nigrita* en 14 *C. setigera*. Schaallijn = 0,2 mm.

12-14. Penultimate tergite of 12 *Curimopsis maritima*, 13 *C. nigrita* and 14 *C. setigera*. Scale bar = 0.2 mm.

periode na 1950. Oudere opgaven uit de literatuur zijn onbetrouwbaar door taxonomische verwarring die bestond vóór de revisies van Franz (1967) en vooral Paulus (1973). Deze laatste noemt als vindplaats nog Straatsburg.

Determinatie

Het onderscheid tussen de Nederlandse *Curimopsis*-soorten is niet eenvoudig. Op uiterlijke kenmerken zijn *C. nigrita* en *C. setigera* niet altijd eenduidig op naam te brengen, zeker als vergelijkingsmateriaal ontbreekt. De mannetjes zijn echter eenvoudig te determineren aan de hand van de aedeagus, waarvan goede afbeeldingen zijn te vinden in de publicatie van Johnson (1978) en de revisie van Paulus (1973); deze laatste figuren werden gereproduceerd in zijn bijdrage aan 'Die Käfer Mitteleuropas' (Paulus 1979). Het is mij gebleken dat de vrouwtjes goed te onderscheiden zijn aan de hand van het voorlaatste tergiet van het achterlijf. Het onder de dekschilden gelegen voorlaatste tergiet is slechts zeer zwak gechitineerd en dient met enige zorg vrijgeprepareerd te worden. Het kan vervolgens het best worden ingebed, bijvoorbeeld in PVP (polyvinylpyrrolidon) (Lompe 1989).

Tabel voor *Curimopsis*-vrouwtjes

1	Afstaande borstels op de bovenzijde langer, slank, haavormig (figuur 9); zo lang als de breedte van het laatste sprietlid. Voorlaatste tergiet als in figuur 12.	<i>C. maritima</i>
-	Afstaande borstels op de bovenzijde korter, min of meer knotsvormig (figuur 10, 11); lengte minder dan de breedte van het laatste sprietlid. Voorlaatste tergiet anders	2
2	Voorlaatste tergiet als in figuur 13. Gemiddeld kleiner (halsschild + dekschilden: 2,2 mm) en iets boller	<i>C. nigrita</i>
-	Voorlaatste tergiet als in figuur 14. Gemiddeld groter (2,4 mm) en iets slanker	<i>C. setigera</i>

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar A. van Assen (RMNH), J.H. Brugge (ZMA), (Eisenhüttenstadt) en Sj. Tiemersma (Wezep) voor hun vriendelijke medewerking.
Th. Heijerman (Wageningen), J. Huijbregts (Leiden), A. Pütz

Literatuur

- Brakman PJ 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. Monographieën van de Nederlandsche Entomologische Vereniging 2: i-x, 1-219.
- Brouerius van Nidek CMC 1944. Vangsten uit het noorden. Entomologische Berichten 11: 208.
- Cuppen JGM, Edzes HT, Huijbregts J, Krikken J, Langeveld SC, Teunissen APJA, Vondel BJ van & Vorst O 1993. Coleoptera - kevers. In: Verslag van de 147e zomervergadering van de Nederlandse Entomologische Vereniging, 12-14 juni 1992, te Ansen (Dr.) (Koomen P ed). Entomologische Berichten 53: xxvi-xxxii.
- Everts E 1879. Lijst der Nederlandsche Coleoptera, gerangschikt volgens Stein en Weise's Catalogi Coleopterorum Europae, 2e editie, Berlijn 1877. Eigen uitgave.
- Everts E 1881. Tweede supplement op de lijst der in Nederland voorkomende schildvleugelige insecten (Coleoptera). Tijdschrift voor Entomologie 24: cxxix-clx.
- Everts E 1887. Nieuwe naamlijst van Nederlandsche schildvleugelige insecten (Insecta Coleoptera). Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (3)4: [i], i-iii, 1-237.
- Everts E 1898. Coleoptera Neerlandica. De schildvleugelige insecten van Nederland en het aangrenzend gebied. Eerste deel. Martinus Nijhoff.
- Everts E 1908. Lijst van Coleoptera, gevangen in Zuid-Limburg (Maastricht, Eijsden, Gronsveld, Bunde, Meerssen, Valkenberg en Gulpen), ter gelegenheid van de zomervergadering der Ned.Ent.Ver., Juni en Juli 1907. Entomologische Berichten 2: 203-210.
- Everts E 1915a. Coleoptera op de excursie bij Weert verzameld. Entomologische Berichten 4: 143-144.
- Everts E 1915b. Negende lijst van soorten en variëteiten nieuw voor de Nederlandsche fauna, sedert de uitgave der "Coleoptera Neerlandica" bekend geworden. Tijdschrift voor Entomologie 58: 163-191.
- Everts E 1916. Interessante vondsten, op de excursies bij Ommen, Juni 1916, gevangen. Entomologische Berichten 4: 330-331.
- Fowler C 1889. The Coleoptera of the British Islands. Vol. III. Clavicornia (Leptinidae-Heteroceridae). L. Reeve and Co.
- Franz H 1967. Revision der Gattung *Syncalypta* Steph. (Coleopt., Byrrhidae). Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien 70: 139-158.
- Horion A 1955. Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. Band IV. Sternoxia (Buprestidae), Fossipedes, Macroductylia, Brachymera. Selbstverlag.
- Hyman PS & Parsons MS 1992. A review of the scarce and threatened Coleoptera of Great Britain. Part 1. Joint Nature Conservation Committee.
- Jaeger O & Pütz A 2006. Family Byrrhidae. In: Catalogue of the Palaearctic Coleoptera (Löbl I & Smetana A eds) 3: 421-432. Apollo Books.
- Johnson C 1978. Notes on Byrrhidae (Col.); with special reference to, and a species new to, the British fauna. Entomologist's Record and Journal of Variation 90: 141-147.
- Johnson PJ 2005. Byrrhidae. In: Handbuch der Zoologie 4(38). Coleoptera, Beetles. Volume 1: Morphology and systematics (Archostemata, Adephaga, Myxophaga, Polyphaga partim) (Beutel RG & Leschen RAB eds): 469-471. Walter de Gruyter.
- Köhler F & Klausnitzer B (eds) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte Beiheft 4: [i-ii], 1-185.
- Lompe A 1989. Ein bewährtes Einbettungsmittel für Insektenpräparate. Die Käfer Mitteleuropas 12: 17-18.
- Lundberg S 1995. Catalogus Coleopterorum Sueciae. Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.
- Nonnekens AC 1965. Coleoptera van het Amsterdamse Bos II. Entomologische Berichten 25: 231-233.
- Palm T 1934. Die nordischen Arten der Gattung *Syncalypta* Stephens (Col. Byrrhidae). Entomologisk Tidskrift 55: 299-316.
- Paulus HF 1973. Zur Systematik und Faunistik der westpaläarktischen Vertreter der Gattung *Curimopsis* Ganglbauer 1902 (Col.: Byrrhidae: Syncalyptinae). Senckenbergiana Biologica 54: 353-367.
- Paulus HF 1979. Familie Byrrhidae. Die Käfer Mitteleuropas 6: 328-350.
- Pütz A 1998. Familie Byrrhidae. Die Käfer Mitteleuropas 15: 238-239.
- Reichenbach [HGL] 1845. [Note sur l'habitation et les moeurs des insectes du genre *Byrrhus*]. Bulletin de la Société Entomologique de France 1844: lix.
- Schilthuisen M 1982. Interessante Coleoptera van het eiland Voorne. Entomologische Berichten 42: 1-4.
- Sterrenburg FCF 1992. Ergänzungen zur Käferfauna der Niederlanden (Coleoptera). Entomologische Berichten 52: 77-80.
- Sterrenburg FCF & Brugge B 1999. De genera *Curimopsis* en *Syncalypta* in Nederland (Coleoptera: Byrrhidae). Entomologische Berichten 59: 7-9.
- Uyttenboogaart DL 1910. Coleoptera verzameld in de omstreken van Maastricht en Valkenburg, Juni 1909. Entomologische Berichten 3: 34-38.

Ingekomen 23 oktober 2007
Geaccepteerd 6 februari 2008

Summary

The Dutch *Curimopsis* species (Coleoptera: Byrrhidae)

A study of the Dutch *Curimopsis* material revealed the presence of two species new to the fauna: *C. setigera* and *C. maritima*. The latter was recently discovered on a sandy dike near Völckerdorp in the province of Zeeland. *Curimopsis setigera* used to be the most widely distributed of the three Dutch species, but recent records are scarce and confined to the southern part of the province of Limburg and the coastal dunes near Oost-Voorne. The distribution of *C. nigrita* seems - unlike earlier reports - restricted to areas where peat soils are present.

Females of the Dutch *Curimopsis* can be identified with the following key:

- 1 Outstanding setae on dorsum longer and thinner, hair-like (figure 9); as long as the last antennal segment wide. Penultimate tergite as in figure 12 ..... *C. maritima*
- Outstanding setae on dorsum shorter and thicker, thickened towards the end (figure 10, 11); shorter than the last apical segment wide. Penultimate tergite different 2
- 2 Penultimate tergite as in figure 13. On average smaller (pronotum + elytra: 2.2 mm) and somewhat more rounded ..... *C. nigrita*
- Penultimate tergite as in figure 14. On average larger (2.4 mm) and somewhat more slender ..... *C. setigera*

